

Sexuálne zneužívanie detí a zverených osôb

(APVV-16-0471)

JUDr. František Mozner

Pezinok, 4. februára 2019

Sexuálne zneužívanie = všetky sexuálne motivované trestné činy voči deťom a zvereným osobám, najmä:

- obchodovanie s ľuďmi podľa § 179 TZ
- znásilnenie podľa § 199 TZ
- sexuálne násilie podľa § 200 TZ
- sexuálne zneužívanie podľa § 201, § 201a, § 201b, § 202 TZ
- súlož medzi príbuznými podľa 203 TZ
- kupliarstvo podľa § 367 TZ
- výroba detskej pornografie podľa § 368 TZ
- rozširovanie detskej pornografie podľa § 369 TZ
- prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370 TZ

R 117/2014

- I. Ustanovenie § 18 TZ a ustanovenie § 139 ods. 2 TZ upravujú spôsob riešenia dvoch odlišných právnych otázok a to jednak otázku zavinenia vo vzťahu k okolnosti, ktorá podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby, a jednak ďalšiu podmienku použitia osobitného kvalifikačného pojmu chránenej osoby, spočívajúcu v súvislosti spáchania činu s postavením, stavom alebo vekom chránenej osoby. Taká súvislosť musí byť daná nielen objektívne, ale z hľadiska páchatela aj subjektívne.

R 117/2014

- II. V zmysle § 139 ods. 2 TZ možno spáchanie činu voči (na) osobe vyššieho veku [§ 127 ods. 3, § 139 ods. 1 písm. e) Tr. zák.] považovať za okolnosť, ktorá podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby, len pri úmyselnom trestnom čine. Zároveň sa vyžaduje, aby páchatel vedel, že poškodený je osobou vyššieho veku a aby túto okolnosť subjektívne spájal s menším odporom alebo slabšou odvetou poškodeného, umocnením účinku trestného činu voči poškodenému, alebo inou okolnosťou, ktorá zakladá alebo podporuje rozhodnutie páchatela spáchať trestný čin.

R 117/2014

- III. Taká subjektívna súvislosť, primeraná postaveniu alebo stavu chránenej osoby, sa vyžaduje aj pri kvalifikačnom použití ostatných ustanovení uvedených v § 139 ods. 1 pod písmenami a/ až d/ a f/ až i/Tr. zák.

R 28/2018

(len vo vzťahu ku skutkom spáchaným do 1. júla 2018)

- I. Charakteristika zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela v zmysle § 132 ods. 4 TZ "smerujúceho k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby" je súčasťou legálnej definície detskej pornografie podľa naposledy označeného ustanovenia, a teda aj zákonným znakom trestných činov podľa §§ 368 až 370 Trestného zákona, ktoré obsahujú vo svojich odsekoch 1 všeobecný kvalifikačný pojem "detská pornografia" v príslušnom gramatickom tvare.

R 28/2018

(len vo vzťahu ku skutkom spáchaným do 1. júla 2018)

- II. Smerovanie k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby v zmysle § 132 ods. 4 TZ nie je dané potenciálnou (objektívnou) spôsobilosťou vyvolať také uspokojenie, ale určením účelu použitia konkrétneho zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela páchatelom trestného činu pri konaní uvedenom v §§ 368 až 370 TZ; inou osobou je osoba odlišná od páchatela.

R 28/2018

(len vo vzťahu ku skutkom spáchaným do 1. júla 2018)

- III. Určenie účelu použitia zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela na vyvolanie sexuálneho uspokojenia inej osoby v zmysle § 132 ods. 4 TZ (určenie "smerovania" zobrazenia) nie je trvale predurčené danosťou alebo absenciou takého určenia osobou, ktorá sa podieľa na vyhotovení zobrazenia. Pri posudzovaní trestných činov podľa §§ 369 a 370 TZ je rozhodujúce subjektívne zameranie osoby, ktorá so zobrazením vykonáva manipuláciu zodpovedajúcu odsekom 1 naposledy označených ustanovení.

R 28/2018

(len vo vzťahu ku skutkom spáchaným do 1. júla 2018)

IV. "Smerovanie" v zmysle bodov II. a III. je cieľom páchatela, ktorý také smerovanie určil, a teda znakom subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu (niektorého z trestných činov podľa §§ 368 až 370 Trestného zákona). Skutkový podklad tohto zákonného znaku sa v trestnom konaní dokazuje (tak ako skutkový podklad ostatných zákonných znakov dotknutého trestného činu).

obete trestných činov právo EÚ

- podľa čl. 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie je smernica ako právny akt Európskej únie záväzná pre každý členský štát, ktorému je určená, a to vzhľadom na výsledok, ktorý sa ňou má dosiahnuť, pričom sa voľba foriem a metód ponecháva vnútroštátnym orgánom. Ide o tzv. nepriamy účinok smernice.
- v súlade s ustálenou judikatúrou Súdneho dvora na výklad ustanovenia práva Únie je potrebné zohľadniť nielen jeho znenie, ale aj jeho kontext a ciele sledované právnou úpravou, ktorej je súčasťou (rozsudky Merck, 292/82, EU:C:1983:335, bod 12; TNT Express Nederland, C-533/08, EU:C:2010:243, bod 44, a Utopia, C-40/14, EU:C:2014:2389, bod 27).

obete trestných činov právo EÚ

- vnútroštátnym súdom prináleží, aby poskytli výklad vnútroštátneho práva (ako celku, pozn.) v súlade s požiadavkami stanovenými smernicou (primerane napr. rozsudok z 22. marca 2017, Tranca, C-124/16, EU:C:2017:228, bod 49).
- Súdny dvor pripúšťa priamy účinok (aplikáciu) smerníc iba ak:
 - A. uplynula transpozičná lehota,
 - B. smernica nebola členským štátom vôbec alebo správne prebratá, resp. nie je zabezpečená jej úplná účinnosť,

obete trestných činov právo EÚ

C. smernica, prípadne jej ustanovenie umožňuje identifikovať jednak konkrétnu povinnosť členského štátu, ako aj oprávnené osoby, za predpokladu, že obsah dotknutého ustanovenia smernice je bezpodmienečný a presný.

- priama aplikácia smernice nesmie mať za následok uloženie povinnosti fyzickej alebo právnickej osobe, alebo založenie, resp. sprísnenie trestnej zodpovednosti tých, ktorí sa dopustia porušenia jej ustanovení.
- priameho účinku smernice sa nemožno dovolávať voči jednotlivcom, ale len proti štátu, bez ohľadu na to či vystupuje ako zamestnávateľ, alebo ako verejný orgán.

(rozsudky Súdneho dvora z 26. septembra 1996, Arcaro, C-168/95, EU:C:1996:363, body 36 a 37; z 19. apríla 2007, Farrell, C-356/05, EU:C:2007:229, body 37 až 40)

smernica 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov – preambula

(2) ... ako zlepšiť právne predpisy a praktické podporné opatrenia na ochranu obetí tak, aby sa osobitná pozornosť, podpora a uznanie prioritne dostali všetkým obetiam vrátane obetí terorizmu.

(4) ... na úrovni EÚ by sa mali podniknúť opatrenia s cieľom posilniť práva, podporovať a ochraňovať obeť trestných činov... a uskutočnenie významného pokroku v úrovni ochrany obetí v celej únii, predovšetkým v rámci trestných konaní.

(9) ... malo by sa s nimi zaobchádzať s rešpektom, citlivo a profesionálne... by sa mala zohľadniť osobná situácia a okamžité potreby, vek, pohlavie, prípadné zdravotné postihnutie a vypeľosť obetí trestného činu a zároveň plne rešpektovať ich fyzickú, mentálnu a morálnu integrita... by mali byť chránené pred sekundárnou a opakovanou viktimizáciou...

smernica 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov – preambula

(53) Riziko sekundárnej a opakovanej viktimizácie... v dôsledku účasti na trestnom konaní by sa malo obmedziť tým, že sa konanie vedie koordinovaným spôsobom, pri ktorom sa obeť rešpektujú a umožňuje sa im získať dôveru v orgány. Kontakt s príslušnými orgánmi by mal byť čo najjednoduchší, pričom by sa počet nepotrebných kontaktov mal obmedziť na minimum napríklad zhotovením zvukovo-obrazového záznamu výsluchu a umožnením jeho použitia v súdnom konaní.

(61)) Všetci úradníci, ktorí sa zúčastňujú na trestnom konaní a ktorí pravdepodobne prídu do osobného kontaktu s obeťami, by mali mať prístup k primeranej počítačovej a kontinuálnej odbornej príprave na úrovni primeranej ich kontaktu s obeťami, aby vedeli identifikovať obeť a ich potreby a pristupovať k nim s rešpektom, citlivo, profesionálne a bez diskriminácie...

smernica 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov – preambula

(61) ... Osoby, ktoré môžu byť zapojené do individuálneho posúdenia s cieľom identifikovať osobitné potreby ochrany obete a určiť jej potrebu osobitných ochranných opatrení, by mali absolvovať osobitnú odbornú prípravu o spôsoboch uskutočňovania takéhoto posudzovania. Členské štáty by mali zabezpečiť takúto odbornú prípravu pre služby polície a súdnych zamestnancov. Odborná príprava by sa mala podporovať aj v prípade právnikov, prokurátorov a sudcov, ako aj odborníkov z praxe, ktorí poskytujú obetiam podporu alebo služby restoratívnej spravodlivosti...

smernica 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov – právo na ochranu počas vyšetrovania

čl. 20 písm. a), b)

Bez toho, aby boli dotknuté práva na obhajobu, a v súlade so zásadami voľnej úvahy justičných orgánov členské štáty zabezpečia, aby počas vyšetrovania:

- a) sa výsluch obetí uskutočnil bez zbytočného odkladu po podaní trestného oznámenia príslušnému orgánu
- b) bol počet výsluchov obetí čo najmenší a aby sa uskutočňovali iba vtedy, ak je to nevyhnutné na účely vyšetrovania trestného činu

smernica 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov – právo detských obetí na ochranu počas trestného konania

čl. 24 ods. 1

Ak je obeťou dieťa, členské štáty okrem opatrení ustanovených v čl. 23 zaistia:

- a) aby sa počas vyšetrovania trestného činu mohli zhotoviť obrazovo-zvukové záznamy všetkých výsluchov detskej obete a aby tieto záznamy výsluchov bolo možné použiť dôkaz v trestnom konaní.
- c) v prípade, že má detská obeť právo na právneho zástupcu, má dieťa právo na právne poradenstvo a zastúpenie vo svojom mene v konaní, v ktorom existuje alebo by mohol vzniknúť konflikt záujmov medzi detskou obeťou a nositeľmi rodičovských práv a povinností.

Vnútroštátna úprava – zák. č. 247/2017 Z. z. o obetiach trestných činov

- zavádza kategóriu obzvlášť zraniteľnej obete, za ktorú sa automaticky považuje dieťa, teda osoba mladšia ako osemnásť rokov [§ 2 ods. 1 písm. c), bod. 1]
- ak je dieťa obeťou sexuálneho násillia, bude mať postavenie obzvlášť zraniteľnej obete aj z titulu, že je obeťou niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti [§ 2 ods. 1 písm. c), bod. 4; § 199 až 203 TZ]
- orgánom činným v trestnom konaní a súdu zároveň ukladá povinnosť postupovať tak, aby ich činnosť nespôsobovala všetkým obetiam trestných činov (nielen obzvlášť zraniteľným) druhotnú viktimizáciu, ktorou sa rozumie ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov [§ 2 ods. 1 písm. f)]

Vnútroštátna úprava – zák. č. 247/2017 Z. z. o obetiach trestných činov

- tiež im ukladá prijímať účinné opatrenia, ktoré majú zabrániť opakovanej viktimizácii, ktorou sa rozumie ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatela, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastrášaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomsténím sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť alebo psychickú integritu obeť [§ 2 ods. 1 písm. g)] a na tento účel majú orgány činné v trestnom konaní a súd používať vhodne prispôsobené úradné miestnosti, ak to ich priestorové možnosti umožňujú.

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

V nadväznosti na to z ustanovení § 134 ods. 4 a 5 TP vyplýva, že výsluch každej obzvlášť zraniteľnej obeť, teda aj detskej obeť, sú orgány činné v trestnom konaní povinné:

- vykonať ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa už v ďalšom konaní nemusel opakovať
- s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu alebo s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu
- ak to nenaruší priebeh trestného konania, má výsluch viesť tá istá osoba a v prípade vybraných trestných činov osoba rovnakého pohlavia, pokiaľ tomu nebránia závažné dôvody

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

- ak je obzvlášť zraniteľná obeť vypočúvaná o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej osobné vlastnosti, vzťah k páchatelovi alebo závislosť od páchatela, povahu a okolnosti spáchania trestného činu mohlo nepriaznivo ovplyvniť jej telesnú integritu alebo duševnú integritu alebo ju vystaviť ju riziku druhej viktimizácie k výsluchu sa priberie psychológ alebo znalec, ktorý so zreteľom na predmet výsluchu vypočúvanej osoby prispeje k správne vedeniu výsluchu; pred vypočutím svedka orgán činný v trestnom konaní prekonzultuje spôsob vedenia výsluchu s psychológom alebo znalcom, aby sa zabezpečilo, správne vykonanie výsluchu a predišlo druhej viktimizácii.

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

V súdnom konaní sa zvýšená ochrana obzvlášť zraniteľnej obeť prejavuje:

- povinnosťou predsedu senátu vypočuť takéhoto svedka tak, aby sa zabránilo vizuálnemu kontaktu s obžalovaným, najmä využitím technických zariadení, vrátane zariadení určených na prenos zvuku (§ 262a TP)
- tým, že podľa § 247 ods. 5 veta druhá TP je predseda senátu, ak je to odôvodnené prejednávanou vecou, tiež povinný vykonať nevyhnutné opatrenia, aby v budove súdu pred hlavným pojednávaním nedošlo ku kontaktu obžalovaného s poškodeným.
- aj tým, že dôležitý záujem poškodeného môže byť aj dôvodom vylúčenia verejnosti z hlavného pojednávania (§ 249 ods. 3 veta prvá TP).

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

Ak sú ale detské obeť vypočúvané o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na ich vek, vzťah k páchatelovi alebo závislosť od páchatela, povahu a okolnosti spáchania trestného činu mohlo nepriaznivo ovplyvňovať ich duševný a mravný vývoj alebo vystaviť ich riziku druhotnej viktimizácie alebo ak ide o trestný čin proti ľudskej dôstojnosti (§ 135 ods. 1, ods. 2 TP), treba ich výsluch vykonať:

- nielen obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa už nemusel v ďalšom konaní opakovať
- ale v ďalšom konaní môže byť taká osoba vypočúvaná znova len v nevyhnutných prípadoch a v prípravnom konaní len so súhlasom prokurátora

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

- k výsluchu sa (obligatórne) priberie psychológ alebo znalec a zástupca orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ak nie je na výsluchu prítomný opatrovník podľa § 48 ods. 2 TP
- a tiež zákonný zástupca alebo pedagóg, ak to môže prispieť k správne mu vykonaniu výsluchu
- v konaní pred súdom možno na podklade rozhodnutia súdu vykonať dôkaz prečítaním zápisnice o výsluchu takéhoto svedka i bez podmienok, ktoré inak Trestný poriadok pre takýto postup vyžaduje (§ 263), s tým, že osoba, ktorá bola pribraná k výsluchu, sa podľa potreby vypočuje na správnosť a úplnosť zápisnice alebo na spôsob, akým bol výsluch vykonaný, ako aj na spôsob, akým vypočúvaná osoba vypovedala

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

- z pohľadu ochrany detskej obete sexuálneho násilia pred druhotnou ale i opakovanou viktimizáciou je dôležitý aj zákaz jej konfrontácie s obvineným (§ 125 ods. 4 TP)

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

Aplikáciu na prvý pohľad jasnej právnej úpravy komplikuje zrejma chyba zákonodarcu, ktorý prípady, v ktorých je daný odôvodnený predpoklad, že výsluch by mohol nepriaznivo ovplyvňovať duševný a mravný vývoj osoby mladšej ako 18 rokov, čo obsahovo zodpovedá premise uvedenej v § 135 ods. 1 TP, duplicitne zaradil, spoločne s prípadmi, keď je dieťa obeťou trestného činu spáchaného voči blízkej osobe alebo zverenej osobe, alebo ak je z okolností prípadu zrejmé, že jeho opätovná výpoveď môže byť ovplyvnená, aj do ustanovenia § 135 ods. 3 TP, podľa ktorého

- treba výsluch vykonať tak, aby takáto osoba mohla byť v ďalšom konaní vypočutá len výnimočne
- pričom jej ďalší výsluch sa môže v prípravnom konaní vykonať len so súhlasom jej zákonného zástupcu, resp. opatrovníka.

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

- z pohľadu práva obvineného na obhajobu je však podstatným, že výsluch takéhoto svedka možno aj v konaní pred súdom vykonať len výnimočne (§ 135 ods. 4 Trestného poriadku).
- vzhľadom na to, že pri výsluchu detskej obete sexuálneho násillia bude takmer stále daný odôvodnený predpoklad, že by mohol nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj, sú orgány činné v trestnom konaní povinné vždy postupovať podľa § 134 ods. 4, ods. 5 a § 135 ods. 3 Trestného poriadku. Teda tak (s vedomím), že svedok nebude v konaní pred súdom vypočutý.

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

Každý, kto je obvinený z trestného činu má tieto minimálne práva:

- ...
- vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako svedkov proti sebe
- ...

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

Použitie výpovede svedka, ktorý nebol prítomný a vypočutý na hlavnom pojednávaní prichádza do úvahy napr. vtedy ak:

- svedok zomrel (Mika proti Švédsku, ods. 37; Ferrantelli a Santangelo proti Taliansku, ods. 52),
- využil svoje právo odoprieť výpoveď (Vidgen proti Holandsku, ods. 47; Sofri a ostatní proti Taliansku; Craxi proti Taliansku, ods. 86),
- primerané úsilie príslušných orgánov zabezpečiť prítomnosť svedka zlyhalo (Mirilashvili proti Rusku, ods. 217)

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

- osobitnú skupinu týchto prípadov tvoria obeť sexuálnych trestných činov, ktoré vnímajú trestné konanie často ako utrpenie, najmä ak sú nedobrovoľne konfrontované s obvinenými.
- negatívne rysy trestného stíhania (z pohľadu obeť) sú ešte výraznejšie v prípade maloletých.
- pri posudzovaní otázky, či v takomto konaní bolo zachované právo obvineného na spravodlivý súdny proces, sa tak musí vziať do úvahy aj právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života obeť, garantované čl. 8 dohovoru.

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

Pri posudzovaní zlučiteľnosti konania, v ktorom bola ako dôkaz použitá výpoveď svedka, ktorý nebol prítomný a vypočutý na hlavnom pojednávaní, s čl. 6 ods. 1, ods. 3 písm. d) dohovoru postupuje ESLP v troch krokoch, tzv. test Al-Khawaja (Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu, ods. 118 a nasl.; Schatschaschwili proti Nemecku, ods. 72 a nasl.):

- či existoval závažný dôvod neprítomnosti svedka ospravedlňujúci pripustenie jeho skoršej výpovede ako dôkazu,
- či bola výpoveď neprítomného svedka výlučným alebo rozhodujúcim základom pre odsúdenie obžalovaného,

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

- či existovali dostatočné vyvažujúce faktory, vrátane silných procesných záruk, ktoré kompenzovali ťažkosti spôsobené obhajobe v dôsledku pripustenia takejto výpovede a zaistili, že konanie ako celok bolo spravodlivé.

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

- I. skutkový súd musí v prvom rade rozhodnúť, či existuje závažný dôvod neprítomnosti svedka a či môže byť jeho svedectvo pripustené ako dôkaz
- II. len ak je takéto svedectvo prípustné, môže skutkový súd v závere hlavného pojednávania, prihliadajúc na všetky predložené dôkazy, posúdiť význam výpovede neprítomného svedka, a to najmä z pohľadu, či je táto výpoveď výlučným alebo rozhodujúcim.

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

- výlučný dôkaz definuje ESLP ako jediný dôkaz proti obžalovanému.
- za rozhodujúci dôkaz sa považuje usvedčujúci dôkaz takej dôležitosti alebo významu, že bude pravdepodobne rozhodujúci pre výsledok konania.
- platí, že ak je výsluchom na hlavnom pojednávaní neoverená svedecká výpoveď svedka potvrdená inými podpornými dôkazmi, bude posúdenie toho, či je rozhodujúcim dôkazom, závisieť na sile týchto podporných dôkazov; čím budú silnejšie, tým bude menej pravdepodobné, že bude výpoveď neprítomného svedka považovaná za rozhodujúcu.

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

- III. či vyvažujúce faktory, ktoré boli obhajobe poskytnuté, umožnili spravodlivé a riadne posúdenie spoľahlivosti výpovede neprítomného svedka.

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

Záruky z pohľadu ESLP:

- skutočnosť, že vnútroštátne súdy pristupovali k neoverenej výpovedi neprítomného svedka opatrne, teda, že si boli vedomé jej nižšej dôkaznej váhy a podrobne zdôvodnili, prečo považovali tento dôkaz za spoľahlivý, osobitne ak súčasne prihliadli k ostatným dostupným dôkazom.
- prehranie videozáznamu výsluchu neprítomného svedka z prípravného konania tak, aby súd, obžaloba i obhajoba mohli pozorovať správanie sa svedka počas výsluchu a mohli si tak vytvoriť vlastný názor na jeho hodnovernosť.

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

Záruky z pohľadu ESLP:

- ďalšie dôkazy, ktoré sú na hlavnom pojednávaní k dispozícii a ktoré podporujú neoverenú svedeckú výpoveď (napr. výpovede urobené pred súdom osobami, ktorým neprítomný svedok popísal udalosti bezprostredne potom, čo k nim došlo, alebo iné zaistené skutkové dôkazy, vrátane dôkazov forenzných, prípadne znalecký posudok o zraneniach obete, resp. o jej vierohodnosti).
- skutočnosť, že popis trestného činu, ktorý mal byť na neprítomnom svedkovi spáchaný, sa do značnej miery podobá popisu poskytnutom iným svedkom, osobitne ak tento svedok vypovedal na hlavnom pojednávaní a jeho hodnovernosť bola overená krížovým výsluchom.
- ak môže obhajoba počas hlavného pojednávania nepriamo, napr. písomne, klást' svedkovi vlastné otázky.

čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru

Záruky z pohľadu ESLP:

- možnosť, aby obvinený alebo jeho obhajca vypočul svedka vo fáze vyšetrovania.
- ak orgány činné v trestnom konaní už v priebehu vyšetrovania dospeli k záveru, že svedok nebude vypočúvaný na hlavnom pojednávaní, je nevyhnutné poskytnúť obhajobe príležitosť, aby mohla v prípravnom konaní nechať položiť obeti otázky (Rosin proti Estónsku, ods. 57 a nasl.; Vronchenko proti Estónsku, ods. 61 a 63).
- možnosť obžalovaného predložiť vlastnú verziu udalostí a spochybnit' tak vierohodnosť neprítomného svedka poukázaním na prípadné nezrovnalosti alebo rozpory s tvrdeniami iných svedkov.

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

Detská obeť sexuálneho násilia by mala byť vypočúvaná až po vznesení obvinenia a

- obvinenému, resp. jeho obhajcovi by malo byť umožnené takýto výsluch sledovať, (samozrejme nie priamo vo výsluchovej miestnosti, ale napr. cez z jednej strany nepriehľadné sklo, prípadne prostredníctvom zariadení určených na prenos obrazu a zvuku)
- zároveň by im malo byť dovolené vhodným spôsobom (prostredníctvom osoby, ktorá vedie výsluch) položiť svedkovi otázky.

V opačnom prípade bude použitie takejto výpovede ako základu pre odsúdenie obžalovaného problematické a bude možné iba vtedy, pokiaľ boli obmedzenia, ktorým bola obhajoba v dôsledku pripustenia takéhoto dôkazu vystavená, inak dostatočne vyvážené.

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

Napríklad ak bol výsluch detskej obeť zachytený prostredníctvom technických zariadení na zaznamenanie zvuku a obrazu, takýto záznam bol na hlavnom pojednávaní prehraný a obžalovaný tak mal možnosť dodatočne sledovať správanie a reakcie svedka a tieto spochybníť, pokiaľ zároveň takúto výpoveď podporujú aj ďalšie dôkazy, najmä výpovede svedkov, ktoré boli na hlavnom pojednávaní overené krížovým výsluchom.

Práve neznalosť právnej úpravy a súvisiacej judikatúry, vrátane judikatúry ESĽP, resp. ich nesprávna aplikácia konajúcimi autoritami je najčastejšou príčinou chýb pri trestnom stíhaní sexuálneho násilia páchaného na detských obetiach.

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

Prejavuje sa to pravidelne tým, že

- po podaní trestného oznámenia (spravidla inou osobou, než dieťaťom) postupujú orgány činné v trestnom konaní liknavo a napriek splneniu podmienok nevzniesú obvinenie súčasne so začatím trestného stíhania, čo má za následok zbytočné opakovanie výsluchu detskej obete
- prvý výsluch po začatí trestného stíhania (pred vznesením obvinenia) sa nevykoná s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu s odôvodnením, že aj tak bude musieť byť zopakovaný po prípadnom vznesení obvinenia, dieťa však následne odmietne spolupracovať
- detské obete sú v rozpore s § 135 ods. 3 Trestného poriadku v prípravnom konaní opakovane vypočúvané bez súhlasu ich zákonného zástupcu, príp. opatrovníka

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

- súd argumentujúc požiadavkou zachovania kontradiktórnosti konania trvá na opätovnom výsluchu dieťaťa na hlavnom pojednávaní napriek tomu, že výsluch bol už v prípravnom konaní vykonaný s umožnením účasti obhajcu
- súd nezabezpečí, aby pred hlavným pojednávaním nedošlo ku kontaktu obžalovaného s detskou obeťou, ktorú navyše následne vypočúva v jeho prítomnosti.
- osoby, ktoré vedú výsluchy, neabsolvovali špeciálny výcvik, resp. špecializované vzdelávanie zamerané na osobitosti vypočúvania detských obetí.
- napriek prítomnosti psychológa alebo znalca potom nepristupujú k výsluchu takýchto osôb profesionálne, individuálne a citlivo, pričom najvypuklejším problémom v tomto smere je, že používajú jazyk, ktorý je pre detskú obeť vzhľadom na stupeň jej duševného vývoja nezrozumiteľný.

Vnútroštátna úprava – Trestný poriadok

- miestnosti, v ktorých sú realizované výsluchy detských obetí, nie sú upravené tak, aby osoby, ktoré treba k výsluchu dieťaťa pribrať, vrátane obvineného alebo jeho obhajcu, mohli výsluch sledovať bez toho, aby boli prítomné priamo v miestnosti. Prítom len málokedy dokáže dieťa popísať intímne detaily súvisiace so sexuálnym násilím, ktorému bolo vystavené, v prítomnosti viacerých neznámych osôb.

III. ÚS 254/2017 - Zb.ÚS 59/2017 (NS 3Tdo 78/2016)

Postup, pri ktorom kompetentný orgán verejnej moci aplikuje príslušné ustanovenia Trestného poriadku slúžiace na ochranu svedka s osobitným statusom (obete trestného činu) a vylúči obvineného (obžalovaného) z fyzickej účasti na výsluchu takého svedka, možno považovať za zlučiteľný s právom obvineného na spravodlivý proces za podmienky, že bola strane obhajoby poskytnutá dostatočná príležitosť priebeh výsluchu ovplyvniť.

III. ÚS 254/2017 - Zb.ÚS 59/2017 (NS 3Tdo 78/2016)

- judikatúra ESLP, ktorú ústavný súd v intenciách čl. 154c ods. 1 ústavy v rámci svojej rozhodovacej praxe štandardne zohľadňuje, tiež reflektuje na zložitú situáciu tzv. svedkov – obetí trestných činov (obete domáceho násillia, sexuálnych trestných činov a pod.), u ktorých je prerokovávanie trestnej veci pred súdom (a inými príslušnými orgánmi) spojené s traumatickým oživovaním negatívnych zážitkov z minulosti, a to predovšetkým vtedy, keď sú títo svedkovia postavení tvárou v tvár obvinenému.
- pri hodnotení otázky rešpektovania práva obvineného na spravodlivý proces je potrebné vziať do úvahy právo obeť trestného činu na rešpektovanie jej súkromného života, a je teda legitímne prijať na jej ochranu určité opatrenia za súčasného splnenia podmienky, že je toto opatrenie zlučiteľné s účinným a adekvátnym výkonom práva obvineného na obhajobu (pozri napr. rozhodnutie ESLP S. N. proti Švédsku č. 34209/96 z 2.7.2002).

III. ÚS 254/2017 - Zb.ÚS 59/2017 (NS 3Tdo 78/2016)

- odrazom zmienenej judikatúry ESLP je aj právna úprava obsiahnutá v ustanoveniach § 135 ods. 3 a § 262 TP zakotvujúca možnosť alternatívneho spôsobu vykonania výsluchu pri súčasnom zachovaní práv obhajoby v akceptovateľnej miere.
- z obsahu odôvodnenia rozhodnutia najvyššieho súdu, ktorý poukázal na charakter trestného činu (sexuálne zneužívanie), pre ktorý bolo trestné konanie vedené, a tiež na jeho následky u osoby poškodenej vyplýva, že svedkyňa poškodenej mala status svedkyne – obeť trestného činu, indikujúci legitímnosť opatrení na jej ochranu, poskytovaných práve označenou právnou úpravou. V zmysle uvedenej právnej úpravy bol orgán činný v trestnom konaní a tiež konajúci súd oprávnený vyhodnotiť situáciu a podľa vlastného uváženia prijať v prípade potreby zmienene opatrenie, a to aj bez toho, aby sa svedok explicitne takéhoto postupu dožadoval.

III. ÚS 254/2017 - Zb.ÚS 59/2017 (NS 3Tdo 78/2016)

- v danom prípade bol postup orgánov činných v trestnom konaní a konajúceho súdu legálny a legitímny a rešpektoval aj kritérium proporcionality, keďže dbal na zachovanie práv obhajoby.
- obhajca sťažovateľa bol pri výsluchu svedkyne poškodenej v prípravnom konaní účastný (sledoval priebeh výsluchu a mal možnosť reagovať otázkami), počas hlavného pojednávania sa výsluchu svedkyne poškodenej priamo zúčastnil, obsah výpovede bol sťažovateľovi sprostredkovaný a sťažovateľ mal možnosť sa k nej vyjadriť. Obhajobe tak bola poskytnutá dostatočná príležitosť priebeh výsluchu ovplyvniť.
- s ohľadom na legitímny záujem chrániť svedkyňu poškodenú možno mieru, v akej bolo sťažovateľovi umožnené sa na výsluchu tejto svedkyne podieľať, považovať za dostatočnú.

III. ÚS 254/2017 - Zb.ÚS 59/2017 (NS 3Tdo 78/2016)

- pokiaľ ide o postup orgánov činných v trestnom konaní, ktoré k výsluchu svedkyne poškodenej pribrali odborníka z odboru psychiatrie a následne bol tento odborník oficiálne ustanovený pre účely vypracovania znaleckého posudku (vyšetrenie duševného stavu svedkyne poškodenej), ústavný súd nevidí žiadne dôvody, ktoré by z hľadiska zachovania garancií spravodlivého procesu označený postup nejakým spôsobom diskvalifikovali
- v prípade znaleckého dokazovania je podmienkou na zachovanie označených záruk trestne stíhanej osoby nepochybne odbornosť a objektivita znalca.

III. ÚS 254/2017 - Zb.ÚS 59/2017 (NS 3Tdo 78/2016)

- zákonná úprava pri obdobnom výsluchu považuje účasť psychológa alebo znalca za povinnú, pričom skutočnosť, že označený odborník participoval na výsluchu svedkyne poškodenej bez vydania oficiálneho uznesenia, nemohla jeho odbornosť a objektivitu nijako ovplyvniť. Jeho účasť na predmetnom úkone rovnako nemohla ovplyvniť odbornosť a objektivitu neskôr predloženého ním vypracovaného znaleckého posudku, práve naopak, pozorovanie výpovede poškodenej (z hľadiska relevantného pre tohto odborníka) bolo produktívne pre získanie poznatkov potrebných na podanie posudku.

Ďakujem za pozornosť.